

Forord

Denne publikasjonen gir en oversikt over utviklingen av det norske betalingssystemet i perioden 1945-2010. Den er skrevet som et ledd i arbeidet med å dokumentere Norges Banks historie frem mot sentralbankens 200-årsjubileum som finner sted i 2016. Det er lagt vekt på å gi en beskrivelse av viktige hendelser og utviklingstrekk i betalingssystemet for både betalingstjenester og interbanktransaksjoner. Vi har hatt særlig fokus på Norges Banks stilling og rolle, og i den sammenheng har vi også gitt en omtale av Norges Banks organisasjon og eksterne relasjoner.

Et hovedansvar for utviklingen på betalingssystemområdet har i hele perioden ligget hos bankene, og frem til 1995 også hos Postverket/Postgiro. Enkelte aktiviteter som fant sted hos og mellom disse aktørene og internasjonalt er blitt noe mindre fullstendig dekket.

Selv om det i perioder har vært uenighet både mellom de norske aktørene og i forhold til myndighetene om viktige veivalg på betalingssystemområdet, er hovedbildet at samarbeidet mellom partene har bidratt til betydelige teknologiske endringer i det norske betalingssystemet med nye betalingstjenester, økt hurtighet, bedre kostnadseffektivitet og redusert risiko. Selvreguleringen gjennom og mellom bankforeningene har sikret samordning mellom bankene, som har samarbeidet om standarder, regler og rutiner for sikkerhet og transaksjonsutveksling innen betalingsformidlingen. Denne samarbeidsmodellen har gitt betydelige resultater, ikke minst en infrastruktur som ivaretar viktige samfunnsmessige hensyn samtidig som det er åpnet for konkurranse mellom aktørene. For Norges Bank har utfordringen vært å utøve overvåknings- og tilsynsansvaret slik at selvreguleringen fungerte samtidig som det norske betalingssystemet beveget seg i riktig retning både med hensyn til samordning, effektivitet og risikoreduksjon. Denne utfordringen har krevd at Norges Bank har fulgt med i hvordan betalingssystemene har utviklet seg internasjonalt.

For en så lang periode som 1945-2010 vil utviklingen på flere områder gripe inn i hverandre. Disponeringen av stoffet har derfor bydd på dilemmaer, og enkelte gjentakelser har vært vanskelig å unngå. I kapittel I introduseres enkelte sentrale strukturer og begreper i betalingssystemet, mens hovedtrekkene i utviklingen samt enkelte sammenfattende vurderinger presenteres i kapittel II. Kapittel II bygger på kapitlene III-V, som gir en relativt detaljert beskrivelse av utviklingen i det norske betalingssystemet i periodene 1945-79, 1980-99 og 2000-10. Siden sedler og mynt representerer en viktig del av Norges Banks oppgaver på betalingssystemområdet, er også utviklingen på kontantområdet behandlet.

Ved utarbeidelsen av denne publikasjonen er det benyttet en lang rekke kilder. Arkivmateriale fra Norges Bank står sentralt, men også sentralbankens publikasjoner, årsberetninger og Årsrapport for betalingssystem har vært viktige. Mye stoff er også hentet fra kilder utenfor

Norges Bank. Under arbeidet har vi mottatt verdifulle kommentarer fra finansnæringen ved Tor Johan Bjerkedal og Jan Digranes i Finansnæringens Fellesorganisasjon og Dag-Inge Flatraaker i DnBNOR. Fra Norges Bank har Else Bøthun, Asbjørn Fidjestøl, Gunnvald Grønvik, Inger-Johanne Sletner, Leif Veggum, Leiv Vidvei og Kjetil Watne kommet med gode innspill. I Norges Bank vil vi også takke Judith Ellingsen for hjelp med redigeringen av publikasjonen og Brita Eriksen, Turid Wammer og funksjonærer i Norges Banks bibliotek/arkiv. Vi er likevel selv ansvarlige for alle feil og vurderinger som måtte forekomme.

Oslo, 28. oktober 2011

Harald Haare¹

Jon A. Solheim²

¹ Siviløkonom NHH 1973 og cand. jur. 1981. Konsulent i Norges Bank 1974-86, 1986-2004 Direktør i Administrasjonsavdelingen, Budsjett- og regnskapsavdelingen og Eiendomsavdelingen i Norges Bank, 2004-Spesialrådgiver i Avdeling for Betalingssystemer i Norges Bank.

² Cand.oecon. 1970. Konsulent i Norges Bank 1970-1972, Economist i IMF i Washington DC 1972-75. Konsulent i Norges Bank 1975-77, Chief Economist i Central Bank of The Gambia 1977-78, Prosjektleder/Ass. direktør i Utrednings- og informasjonsavdelingen 1979-84, Adm. dir. i Finansieringsselskapenes Forening 1984-86, Direktør i Finansmarkedsavdelingen 1986-91, Alternate Executive Director i IMF 1991-93, Områdedirektør for O-II/Finansiell Stabilitet 1994-2003, Executive Director i IMF 2004-06, IMF Advisor i Reserve Bank of Malawi 2007-09 og siden november 2009 pensjonist med deltidsengasjementer i Norges Bank og IMF.